

Endeløs. Fagbevægelsens nedtur fortsætter

Nye tal viser, at både LO's a-kasser og fagforbund mister medlemmer, mens de ideologisk alternative vinder frem

Analyse i Politiken 29. maj 2009

JESPER DUE og JØRGEN STEEN MADSEN

Danmark er kendt for stærke fagforeninger og arbejdsløsheds-kasser. Vi har et gennemorganiseret arbejdsmarked. Sådan præsenterer vi ofte os selv. I den prøve, indvandrere skal bestå for at blive danske statsborgere, spørges der også om den faglige organisationsgrad. Det korrekte svar er 80 pct. Men det svar er mere myte end virkelighed. Medlemsudviklingen i såvel de faglige organisationer som a-kasserne er siden 1995 gået ned, og samtidig har der været en markant tendens til, at det er kernen i den traditionelle fagbevægelse, LO-forbundene og deres a-kasser, der mister medlemmer, mens de ideologisk alternative organisationer vinder frem.

Fra 1995 til 2009 er andelen af fagforeningsmedlemmer i arbejdsstyrken faldet fra omtrent tre fjerdedele (73%) til godt og vel to tredjedele (68%). Og i samme periode er andelen af arbejdsløshedsforsikrede i arbejdsstyrken faldet fra 80 pct. til 70 pct. Mens hver femte i midten af 1990'erne stod uden for a-kasserne nærmer det sig i dag hver tredje.

LO-organisationernes andel af fagforeningsmedlemmerne er faldet fra 65 pct. i 1995 til 54 pct. i 2009, og samtidig er de ideologisk alternatives andel vokset fra 3 pct. til 8 pct. På a-kassensiden er LO's andel faldet fra 59 pct. til 46 pct., mens de ideologisk alternative a-kasser er vokset fra 7 pct. til 12 pct.

For første gang i årtier er antallet af kontingentbetalende medlemmer i LO-forbundene per 1. januar 2009 faldet til under en million, mens de ideologisk alternative organisationer samtidig har passeret de 150.000. Det er et paradoks, at denne udvikling sker på et tidspunkt, hvor de etablerede organisationer aldrig har haft mere at tilbyde i form af overenskomster, der bl.a. giver sikre pensionsforhold og mulighed for uddannelse

De ideologisk alternative organisationer er Kristelig Fagforening med tilhørende a-kasse samt Det Faglige Hus, der bl.a. omfatter Funktionærkartellet/Teknikersammenslutningen og Fagforeningen Danmark med en fælles a-kasse. Fælles for disse organisationer er, at de er opstået i et politisk modsætningsforhold og som alternativ til den traditionelle fagbevægelse – herunder først og fremmest forbundene i LO.

Hvor de alternative organisationer frem til starten af det nye århundrede fortsat kunne betegnes som et marginalt fænomen, har de ikke mindst siden 2005 fået så mange nye medlemmer, at de i dag udgør en faktor, der i et længere perspektiv kan udgøre en reel trussel mod den etablerede del af fagbevægelsen.

De alternative organisationer har ikke erobret mange medlemmer fra FTF's og AC's medlemsorganisationer og a-kasser, men de er allerede i dag en daglig trussel for LO-forbund som 3F og HK, der da også i særlig grad har mistet medlemmer i de senere år.

I et system, hvor arbejdsmarkedsreguleringen i stor udstrækning sikres gennem kollektive overenskomster, er det et problem, når flere og flere lønmodtagere forlader de overenskomstbærende organisationer og tilslutter sig organisationer, som stort set ikke har kollektive overenskomster. Hvis tendensen fortsætter, kan det derfor meget vel fremme en afvikling af den særlige danske aftalemodel og overgang til en mere direkte politisk reguleringsform.

LO-forbundene har hidtil været i stand til at forsvare deres overenskomster og forhindre de alternative organisationer i selv at indgå kollektive aftaler. Og trods stigende medlemstal vil de ideologisk alternative fagforeninger næppe kunne gøre meget ved det i en overskuelig fremtid. Deres medlemsfremgang er derfor et problem for de overenskomstbærende organisationer. Det er dem, der mister medlemmerne og dermed får forringet deres repræsentativitet med et dermed følgende tab af legitimitet.

En organisationsgrad, hvor de alternative organisationer regnes med, er derfor ikke et reelt mål på fagbevægelsens styrke og mulighederne for at fastholde det overenskomstbaserede aftalesystem. Hvis de snart 10 pct. af det samlede fagforeningsmedlemstal, som de alternative repræsenterer, holdes udenfor, falder organisationsgraden til godt 62 pct.

Det er stadig et højt tal i en international sammenligning, men det er unægtelig et niveau, der ligger meget langt fra det gennemorganiserede samfund, som danskere ellers ofte ynder at se sig selv som borgere i.

I dag er det fire ud af hver ti danskere, der står uden for de organisationer, som tegner de kollektive overenskomster. Mange af medlemmerne af de alternative fagforeninger og en stor del af den tredjedel af arbejdsstyrken, der står helt uden for de faglige organisationer, er alligevel dækket, fordi de arbejder på virksomheder, der har indgået overenskomst. De er gratister – såkaldte "free ridere" – der nyder goderne uden at betale til fællesskabet. I længden svækker det derfor de overenskomstbærende organisationer. Risikoen er, at også overenskomstdækningen vil falde, og dermed invitere til en forøget politisk regulering, fordi partierne på Christiansborg vil se det som et problem, at en voksende andel af lønmodtagerne ikke er omfattet af overenskomsterne.

For a-kassernes vedkommende har de ideologisk alternative vokset sig endnu stærkere. Måske fordi der her ikke er tale om den samme markante forskel som på fagforeningssiden. Når det gælder a-kasserne udfører de alternative og de etablerede kasser i princippet de samme opgaver, og udgør derfor heller ikke noget problem i forhold til det politiske system. Derimod er det kritisk, at en stigende andel af lønmodtagerne helt har meldt sig ud af a-kassesystemet. Politikerne vil ikke i længden kunne acceptere, at op imod en tredjedel eller mere ikke er dækket af arbejdsløshedsforsikring.

Med den økonomiske krise er medlemsudviklingen i a-kasserne vendt i de første måneder af 2009. Hvis den tendens holder, vil den politiske trussel mod det frivillige arbejdsløshedsforsikringssystem måske aftage igen. Men for LO-fagbevægelsen er der ikke megen trøst at hente. Selv under krisen har LO-kassernes medlemstal såle-

des fortsat været for nedadgående, mens de alternative a-kasser har oplevet kraftig vækst.

Jesper Due og Jørgen Steen Madsen er professorer og arbejdsmarkedsforskere ved forskningscenteret FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

FAOS
29.05.09

Faktaboks 1 Den faglige organisationsgrad 1985-2008
(antal i 1000'er og procent)

	1995	2000	2005	2008	2009
Fagforeningernes medlemstal	1.862	1.870	1.893	1.828	1.818
Lønmodtagere og ledige	2.547	2.614	2.640	2.649	2.677
Organisationsgrad	73,1%	71,5%	71,7%	69,0%	67,9%
Eksklusiv alternative	71,0%	68,9%	68,1%	63,5%	62,2%

Kilder: Beskæftigede lønmodtagere og ledige i arbejdsstyrken ifølge Arbejdskraftundersøgelserne, 1.kvartal de udvalgte år. AKU1 og AKU5. Medlemstal per 1. januar de udvalgte år ifølge Danmarks Statistik, LO samt egne beregninger.

Faktaboks 2 Fagforeningsmedlemmer 1995-2009 fordelt på hovedorganisationer (antal i 1000'er og procent)

	1.1.1995	1.1.2000	1.1.2005	1.1.2008	1.1.2009
LO	1.208 65%	1.167 62%	1.142 60%	1.017 56%	987 54%
AC	132 7%	150 8%	163 9%	174 10%	133 7%
FTF	332 18%	350 19%	361 19%	359 20%	358 20%
LH	75 4%	80 4%	76 4%	76 4%	80 4%
Ideologisk Alternativ*	53 3%	68 4%	94 5%	145 8%	153 8%
Øvrige uden for Hovedorganisationerne	62 3%	55 3%	57 3%	57 3%	107 6%
I alt	1.862 100%	1.870 100%	1.893 100%	1.828 101%	1.818 99%

Kilder: Statistisk Årbog, tal fra LO og egne beregninger.¹

* Organisationer, der ikke alene står uden for hovedorganisationerne, men også opfatter sig som et alternativ til de etablerede fagforbund – såkaldt 'gule' fag-foreninger.²

¹ For LO's vedkommende er anvendt netto medlemstal, som LO selv har offentliggjort de senere år. For tidligere år er LO's netto medlemstal skønnet til at udgøre 80 pct. af det samlede medlemstal. Der er således anvendt samme metode vedrørende både arbejdsstyrke og medlemstal som Steen Scheuer – senest i artiklen "Den danske aftalemodel er under pres" i A4, nr. 32, 29. september 2008.

² Her er medregnet organisationerne fra Det faglige Hus (dvs. Funktionærkartellet/Teknikersammenslutningen og Fagforeningen Danmark) samt Kristelig Fagforening, men ikke Business Danmark (tidl. Danske Sælgere og Danmarks Aktive Handelsrejsende), der er en branchespecifik organisation, og ikke som eksempelvis De Kristelige kan siges at deltage i en ideologisk kamp mod den traditionelle fagforeningsbevægelse – selv om de måske nok i HK vil se dem som "gule". Danmarks Frie Fagforening fra Aalborg er ikke med i statistikken, da de åbenbart har valgt at undlade at indsende oplysninger til Danmarks Statistik (jf. anmærkning til tabellen i Statistisk Årbog 2005-2009).

Faktaboks 3**A-kassernes organiseringsgrad 1995-2009**

	1.1.1995	1.1.2001	1.1.2005	1.1.2009	1.2.2009	1.3.2009	1.4.2009
Beskæftigede	2.568.000	2.697.000	2.698.000	2.770.000	2.770.000	2.770.000	2.770.000
Arbejdsløse	214.000	153.000	170.000	153.000	153.000	153.000	153.000
Arbejdsstyrke i alt	2.782.000	2.850.000	2868.000	2.923.000	2.923.000	2.923.000	2.923.000
Dagpengeforsikrede	2.213.800	2.190.188	2.145.370	2.058.623	2.062.987	2.065.744	2.069.116
Organiseringsgrad	79,6%	76,8%	74,8%	70,4%	70,6%	70,7%	70,8%

Kilder: AK-Samvirke, Arbejdsdirektoratet, Danmarks Statistik, Arbejdskraftundersøgelsen og egne beregninger. Tallene fra Arbejdskraftundersøgelsen er fra 1. kvartal de udvalgte år.

Faktaboks 4**Dagpengeforsikrede fordelt på organisationsområder**

	1.1.1995	1.1.2001	1.1.2005	1.11.2008	1.1.2009	1.2.2009	1.4.2009
LO	1.313.832 59%	1.216.631 56%	1.111.012 52%	961.665 47%	953.473 46%	951.980 46%	946.735 46%
AC	158.029 7%	193.044 9%	223.984 10%	242.691 12%	243.127 12%	244.297 12%	246.013 12%
FTF	314.421 14%	340.800 16%	349.280 16%	336.656 16%	335.096 16%	337.719 16%	337.521 16%
LH	74.850 3%	79.972 4%	76.675 4%	80.619 4%	81.397 4%	81.623 4%	83.007 4%
Ideo- logisk alterna- tive	143.714 7%	161.567 7%	192.219 9%	247.218 12%	247.794 12%	250.779 12%	255.483 12%
Øvrige	208.954 10%	198.174 9%	192.200 9%	195.317 10%	197.736 10%	196.589 10%	200.357 10%
I alt	2.213.800 100%	2.190.188 101%	2.145.370 100%	2.064.156 101%	2.058.623 100%	2.062.987 100%	2.069.987 100%

Kilder: AK-Samvirke, Arbejdsdirektoratet og egne beregninger. Vi har i tallene fra 2009 – for sammenligningens skyld – fortsat rubriceret Ingeniørernes A-kasse under AC – selv om forbundet per 1. januar er trådt ud.